

www.tezaurliturgic.ro

Colecția Viața în Hristos.

Seria Mărgăritare

9

Sfântul Atanasie cel Mare

**VIATA SFINTEI
SINCLITICHIA ȘI ALTE
SCRIERI ASCETICE**

Traducere din limba greacă veche
de LAURA ENACHE

Ediție îngrijită, introducere și note
de Diac. ILARION ARGATU

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA

Iași, 2019

Cuprins

Viața Sfintei Sinclitichia - taina mărgăritarului necunoscut	7
<i>Sfântul Atanasie cel Mare, Viața și petrecerea Sfintei și Fericitei și învățătoarei Sinclitichia .....</i>	<i>33</i>
Despre feciorie, adică despre nevoiță	129
Epistola către Dracontie	164
Epistola către Amun singuraticul	177
Epistola I către Orsisie	184
Epistola a II-a către Orsisie	185

Viata Sfintei Sinclitichia – taina mărgăritarului necunoscut

Autorul *Viții Sfintei Sinclitichia* ne atrage atenția, chiar din primele rânduri, că cele mai multe lucruri nefericite ni se întâmplă în viață din orbirea minții noastre de nepăsare și ne adresează o invitație la depășirea acestei stări prin cercetarea vieților sfinților. Sfinții sunt mărgăritarele Bisericii, iar întâlnirea noastră cu ele trebuie să ne ridice din starea de nepăsare și nebăgare de seamă, astfel încât să nu ne arătăm neiscușiți cunoscători ai acestora, ci să neguțorim cu ele spre folosul nostru duhovnicesc. Un astfel de „mărgăritar necunoscut multora”¹

---

¹ Lat. „margarita multis incognita”; *Acta Sanctorum*, vol. I, Paris, 1863, p. 242. Aceeași expresie se întâlnește și într-o altă operă atribuită Sfântului Atanasie, *De virginitate*, 24, în E. von der Goltz, *Λόγος σωτηρίας πρὸς τὴν παρθένον. De virginitate* (Texte und Untersuchungen, 29, 2), J.C. Hinrichs, Leipzig, 1906. Este numită astfel cinstita feciorie, cea nevăzută multora și descoperită doar celor pușini.

este și Sfânta Sinclitichia, una dintre primele monahii a căror viață a fost așezată în scris, ea fiind, pentru femeile care își închină viața lui Dumnezeu, ceea ce Sfântul Antonie cel Mare a fost pentru bărbații care veneau să-i urmeze viețuirea.

Sinaxarele Bisericii Ortodoxe și cele Romane² cunosc însă mai multe sfinte cu acest nume. Astfel, pe lângă Sfânta Sinclitichia, monahia ce a trăit în împrejurimile Alexandriei Egiptului secolului al IV-lea, prăznuită în Biserica Ortodoxă pe data de 4³ sau 5 ianuarie⁴, memoria Bisericii mai reține numele unei alte cuvioase Sinclitichia, de origine constantinopolitană, care s-a nevoit în deșertul Iordanului⁵; a unei cuvioase

---

² În Sinaxarul Bisericii Romane Sfânta Sinclitichia a fost introdusă în anul 1586 de către cardinalul Cesare Baronio; cf. Joseph-Marie Sauget, „Sinclitica”, în: *Bibliotheca Sanctorum*, Città Nuova Editrice, Roma, 1968, coll. 1209-1210; Numele Sfintei Sinclitichia apare și într-o veche litanie a Bisericii Anglicane; cf. Agnes B.C. Dunbar, *A Dictionary of Sainly Women*, vol. II, George Bell & Sons, Londra, p. 226.

³ H. Delehaye, *Sinaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, Louvain, 1954, p. 370.

⁴ Sinaxarele ortodoxe actuale au 5 ianuarie ca zi de prăznuire a Sfintei Sinclitichia.

⁵ Traducerea vieții acestei sfinte, alături de un studiu introductiv, se găsește la: Tim Vivian, *Journeying into God. Seven Early Monastic Lives*, Fortress Press, Minneapolis, pp. 37-52.

Apolinaria, care în sinaxarele romane poartă și numele de Apolinaria Sinclitichia⁶; a unei fecioare și diaconițe Sinclitichia din secolul al V-lea ce se remarcase prin pregătirea teologică și prin smerenie⁷ și a unei diaconițe Sinclitichia, interesată și ea de scrierile teologice ale vremii, căreia fratele ei, Eustatius, îi dedică traducerea în latină a *Omiliilor la Hexaimeron* ale Sfântului Vasile cel Mare⁸.

Se pare, așadar, că numele Sinclitichia era unul comun atât în Răsărit, cât și în Apus în creștinismul primelor secole. Este forma feminină a adjectivului *συγκλητικός*, -ή, -όν care desemna, în special, o „persoană de rang senatorial” sau cu origini nobile și, în mod general, orice persoană care era „chemată să facă parte

---

⁶ Cf. *Acta Sanctorum*, vol. I, Paris, 1863, p. 257. Numirea de Sinclitichia poate fi înțeleasă ca o descriere a originii sale, întrucât era de neam împărătesc. A se urmări în continuare lămuririle cu privire la numele Sinclitichia.

⁷ Cf. S. Zincone, art. „Syncretica”, în: *Encyclopedia of Ancient Christianity*, vol. III, InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, p. 2014, p. 679.

⁸ Cf. C.P. Hammond-Dammel, „Products of fifth-century Scriptoria preserving Conventions used by Rufinus of Aquileia. III. Nomina Sacra”, *Journal of Theological Studies*, S.N., 30, 1979, 2, p. 455.

dintr-o adunare”. Folosit alături de alte substantive, precum μέλος, poate însemna și „instrument prin care se face cunoscută convocarea unei adunări”⁹.

Niciunul dintre sensurile de mai sus nu este fără relevanță pentru opera de față. Primul sens, „persoană de rang senatorial”, arată că fericita Sinclitichia, conform spuselor autorului vieții ei¹⁰, „era de neam vestit”, cel mai probabil în ascendența ei familială existând persoane care s-au bucurat de asemenea cinste. Același autor arată și faptul că, în ceea ce o privește, viața ei a fost pe măsura numelui, căci a fost chemată să fie părtașă „sfatului ceresc”¹¹. Ultimul dintre sensurile evidențiate în paragraful anterior nu a rămas nici el folosit în legătură cu viața fericitei Sinclitichia. Din unele motive, pe care le vom discuta în cele ce urmează, unii cercetători au ajuns să nege realitatea existenței unei persoane istorice cu numele Sinclitichia, care să fi generat relatarea vieții acesteia.

---

⁹ Cf. H.G. Liddell, R. Scott, *A Greek-English Lexicon*, Clarendon Press, Oxford, ¹⁷1890, p. 1449.

¹⁰ *Vita Sanctae Synclitichiae* 5.

¹¹ *Vita Sanctae Synclitichiae* 4.

S-a considerat, aşadar, uneori, că ar fi vorba despre o relație inversă: nu existența reală a Sinclitichiei a dat naștere la expunerea vieții și învățăturilor ei așa cum a ajuns să fie până astăzi cunoscută, ci dorința de a crea o scriere care să ofere îndrumare monahiilor a generat acest text, personalitatea Sinclitichiei fiind una fictivă ce a servit doar ca mijloc de potențare și credibilizare a sfaturilor duhovnicești pe care această operă le conține. Aşadar, în viziunea acestor cercetători, Sinclitichia, „instrument ce cheamă spre desăvârșire”, este un personaj fictiv, creat cu un scop precis și numit în așa fel încât acel scop să fie cât mai bine împlinit¹². Această ipoteză ni se pare ea însăși fictivă, întrucât ignoră cu bună știință sau, poate, cu rea credință, unele realități evidente referitoare la *Viața și petrecerea Sfintei Sinclitichia*.

Astfel de derapaje în cercetarea acestei opere au fost create de imposibilitatea stabilirii unui

---

¹² William R. Veder, „Saint Syncletica and the Sea: A Text Come to Life”, *Russian History*, 30, 2006, 2-4, pp. 158, 161; Dom Lucien Regnault, „Introduction”, în: *Vie de Sainte Syncletique. Discours de salut à une vierge* (coll. *Spiritualité orientale*, nr. 9), Abbaye de Bellefontaine, Bégrolles-en-Mauges, pp. 8-9.

consens în ceea ce privește data și paternitatea scrierii. Primii martori ai existenței acestei opere sunt pasajele preluate din ea în colecția *Apophthegmata Patrum*¹³, a cărei alcătuire nu este mai târzie de jumătatea secolului al V-lea¹⁴.

¹³ În cursul cercetărilor a fost luată în calcul și ipoteza ca *Viața Sfintei Sinclitichia* să fi fost compusă ulterior colecționării zicerilor ei în *Apophthegmata Patrum*, avându-le pe acestea ca bază, însă această ipoteză este invalidată din mai multe motive; cf. Stavroula Constantinou, „Generic Hybrids: The «Life» of Synkletike and the «Life» of Theodora of Arta”, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 56, 2006, p. 118; William R. Veder, „Saint Synclitica and the Sea: A Text Come to Life”, p. 156. S-a mai presupus, de asemenea, că atât *Apoftegmele*, cât și *Viața Sfintei Sinclitichia* pot fi dezvoltări ale unei alte surse comune, ce ar fi cuprins informații referitoare la Sfânta Sinclitichia, sursă care încă nu a fost descoperită (cf. A.S.E. Parker, „The *Vita Syncliticae* in the *Synagoge*: the Citations of Synkletike of Alexandria used by Paul Evergetis”, în: Margaret Mullet, Anthony Kirby (eds.), *Work and Worship at the Teotokos Evergetis. 1050-1200*, coll. *Belfast Byzantine Texts and Translations*, 6.2, Belfast, 1997, p. 144), însă până la confirmarea acestei presupuneri printr-o dovadă credibilă, singura ipoteză viabilă rămâne derivarea *apoftegmelor* pe care le găsim sub numele Sinclitichiei din *Viața* acesteia.

¹⁴ Mary Schaffer, *The Life and Regimen of the Blessed and Holy Synclitica, by Pseudo-Athanasius. Part two: A Study of the Life*, Wipf and Stock Publishers, Eugene, Oregon, 2005, p. 9.

Prin menționarea în această colecție se arată prestigiul de care se bucura Siclitichia în mediul monahal al Egiptului la începutul secolului al V-lea, întrucât nu mai sunt menționate în ea decât alte două femei, numite, pentru înălțimea vieții lor duhovnicești, *amma*: Sarra și Teodora. Această recunoaștere a sfințeniei vieții Sinclitichiei este confirmată și de faptul că, un secol mai târziu, zicerile ei au fost preluate și în colecția latină ce reunea apoftegme ale monahilor îmbunătățiți, *Verba seniorum*¹⁵. Se poate afirma, așadar, că *Viața Sfintei Sinclitichia* a fost scrisă mai înainte de jumătatea secolului al V-lea.

Pentru o datare mai exactă, s-a încercat identificarea influențelor exercitate de alți autori asupra operei. Se consideră, așadar, că în învățăturile pe care Sfânta Sinclitichia le oferă celor care vin să îi ceară sfat este evidentă influența lui Evagrie și a Sfântului Ioan Casian.

Evagrie este cel dintâi, în spiritualitatea răsăriteană, care face o prezentare sistematică a „gândurilor răutății”, acestea fiind, în viziunea sa, în număr de opt. Sinclitichia vorbește și ea despre „gândurile care luptă sufletul”¹⁶, însă nu

---

¹⁵ A.S.E. Parker, „The Vita Syncreticae in the Synagoge”, pp. 143-144.

urmează schema evagriană, ci le prezintă ne-sistematizat, doar printr-o lectură atentă fiind posibilă identificarea a nu mai puțin de douăsprezece astfel de gânduri¹⁷. Acestea sunt trei pentru începători – desfrânarea¹⁸, lăcomia pântecelui¹⁹ și iubirea de plăcere²⁰; patru pentru cei sporiți duhovnicește: iubirea de arginți²¹, lăcomia²², acedia²³, neascultarea²⁴; unul pentru cei foarte înaintați duhovnicește: mândria²⁵ și patru gânduri periculoase întotdeauna când nu sunt cercetate cum se cuvine: mânia²⁶, ținerea de minte a răului²⁷, clevetirea²⁸ și determinismul sau fatalismul²⁹. Credem totuși că un autor

¹⁶ *Vita Sanctae Syncreticae* 26.

¹⁷ A.S.E. Parker, „The *Vita Syncreticae*: Its Manuscripts, Ascetical Teachings and Its Use in Monastic Sources”, *Studia Patristica*, 30, 1997, pp. 232-233.

¹⁸ *Vita Sanctae Syncreticae* 26-29.

¹⁹ *Vita Sanctae Syncreticae* 32.

²⁰ *Vita Sanctae Syncreticae* 32.

²¹ *Vita Sanctae Syncreticae* 36, 49.

²² *Vita Sanctae Syncreticae* 49.

²³ *Vita Sanctae Syncreticae* 40.

²⁴ *Vita Sanctae Syncreticae* 51.

²⁵ *Vita Sanctae Syncreticae* 49.

²⁶ *Vita Sanctae Syncreticae* 62.

²⁷ *Vita Sanctae Syncreticae* 63.

²⁸ *Vita Sanctae Syncreticae* 66.

dependent teologic de scrierile lui Evagrie sau chiar discipol al acestuia³⁰ cu greu ar fi putut aborda această temă într-un mod nesistematizat, independent de mentorul său, mod ce trădează mai degrabă un *loc comun* al spiritualității părinților pustiei anterior clasificării evagriene. Rămâne însă deschisă chestiunea dependenței terminologice de Evagrie³¹, la care vom face referire ulterior.

---

²⁹ *Vita Sanctae Syncreticae* 81-85.

³⁰ S-a spus despre Sinclitichia, avându-se ca suport pasajul din *Viața* ei în care afirmă: „Știu un rob al lui Dumnezeu, care trăiește după virtute și care șezând în chilia lui observa venirea gândurilor și măsura care este primul, care al doilea și fiecare dintre ele cât timp stăruia în minte și dacă a făcut progrese sau a rămas pe loc în ziua precedentă. Astfel a cunoscut exact harul lui Dumnezeu, puterea și răbdarea lui, ba încă și nimicirea vrăjmașului” (*Vita Sanctae Syncreticae* 88), că ar fi fost ucenică a lui Evagrie, după stabilirea acestuia în deșertul de lângă Alexandria, după anul 385; cf. Mary Schaffer, *The Life and Regimen of the Blessed and Holy Syncretica, by Pseudo-Athanasius. Part two: A Study of the Life*, p. 10.

³¹ Cf. A.S.E. Parker, „The *Vita Syncreticae*: Its Manuscripts, Ascetical Teachings and Its Use in Monastic Sources”, p. 233. Dom Lucien Regnault „Introduction”, pp. 13-15 face o analiză atentă a tuturor locurilor care ar putea fi dependente de scrierile evagriene în *Viața Sfintei Sinclitichia*, ajungând la concluzia că acestea ar putea fi locuri comune în